

Dansk som andetsprog i folkeskolen

Bergthóra S. Kristjánsdóttir

Fagkonsulent for undervisning af
tosprogede elever

„Fremmedsprogsundervisning betragtes i dag som et bidrag til internationalisering, det gør andetsprogsundervisningen mærkeligt nok ikke!“ (Karen Risagers artikel i dette nummer). Dette er desværre en sørgelig kendsgerning. I faghæftet for engelsk nævnes, at de tosprogede elever ikke „udgør en særlig risikogruppe i engelskundervisningen. Tværtimod kan elever, der allerede én gang har tilegnet sig ét fremmedsprog, dansk, have gjort gode sproglige erfaringer mht. til at lære sprog“ (s. 55).

På den ene side er det godt at faghæftet i engelsk nævner, at de tosprogede elever kan være gode sprogelever, fordi de har lært sig flere end ét sprog, og at de har tilegnet sig sprog på forskellig vis. På den anden side røber side 55 i faghæftet om engelsk en velkendt svaghed i synet på de tosprogede elever. De

nævnes under afsnittet: Specialundervisning i engelsk.

Handicapsynet på tosprogede småbørn og elever i folkeskolen er, som Anne Holmen skriver i dette nummer, et af de væsentligste problemer i vores uddannelsessystem. Det kommer til udtryk på mange forskellige måder.

Det er oppe i tiden at fokusere på tosprogede småbørns danskkundskaber ved skolestart. Man sætter fokus på, om de kan dansk før skolestart, fremfor at fokusere på om de er velfungerende børn, der er vokset op i tryghed, og dermed med gode potentialer for at blive gode sprogelever, når de skal lære dansk. Sommeren 1997's mest radikale forslag i forbindelse med urolighederne på indre Nørrebro var at forbyde tosprogede elever at starte i

folkeskolen, med mindre de kunne dansk. Det ville vist nok være et utopisk forslag at forbyde elever adgang til engelskundervisning i 4. klasse med mindre de kunne engelsk! Til de tosprogede elever stiller man derimod fra forskellig side krav om, at de skal kunne dansk inden de kommer i skole, frem for at beskrive den undervisning de har behov for ud fra deres forudsætninger som beskrevet i folkeskolelovens § 18.

Tosprogede elevers ret til deres modersmål

Der sættes ofte spørgsmålstegn ved de tosprogede elevers ret til at have et modersmål og videreudvikle det. Ligeledes sættes der spørgsmålstegn ved, om deres modersmål på forskellig vis kan være såvel et medium for indlæring af sprog som for tilegnelse af ny viden. Der sættes derimod aldrig spørgsmålstegn ved danske elevers gavn og nytte af deres modersmål dansk, når de f. eks. skal lære fremmedsprog. I folkeskolens faghæfter for engelsk, tysk og fransk beskrives kendskab til modersmål og egen kultur som et godt grundlag for danske elevers tilegnelse af nye sprog.

Eksempler fra faghæftet i engelsk

„Undervisningen bygger på, at eleverne bl.a. fra dansk allerede har en kunnen, viden og erfaringer med hensyn til at lære, til sprog og dets brug, til begreber, til forståelse af deres omverden..“ (s.12)

„Elevernes nysgerrighed og sproglige opmærksomhed er udgangspunkt for sammenligninger mellem dansk og engelsk sprog og sprogbrug.“ (s.13)

„Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i engelsktalende lande. Sammenligninger med danske forhold indgår naturligt i dette arbejde.“ (s.16)

Om principper for undervisningen står der, *„at undervisningen tager udgangspunkt i, hvad eleverne kan og ved fra undervisningen i dansk.“*

(s.19) „Eleverne er ikke sproglige begyndere. Udgangspunktet må tages i modersmålsundervisningen (ligheder og forskelle), elevernes generelle omverdensforståelse, ...“ (s.20) „Selv om eleverne har set en del engelsk, har nogle af dem vanskeligt ved at læse det, fordi skriftsproget ikke er lydret. Hos nogle elever er læsefærdigheden ikke færdigudviklet på dansk, og det er derfor vigtigt, at læsning ikke indføres for alle for tidligt i forløbet.“ (s.20) „... det er vigtigt at eleverne ikke bibringes en opfattelse af, at der for hvert dansk ord findes et engelsk og omvendt.“ (s.21)

„Eleverne skal beskæftige sig med engelsk på engelsk, men de er også nødt til at lære „om engelsk“ samt at få draget sammenligninger mellem dansk og engelsk for på den baggrund at få udviklet bevidsthed om sprog i bredeste forstand. Det er i denne forbindelse vigtigt at udnytte elevernes nysgerrighed. Dette vil samtidig kunne støtte udviklingen af deres modersmål, ligesom indholdssiden kan være en fælles referenceramme for de to sprog“ (s.22)

„Der bør arbejdes så meget som muligt på engelsk. I starten ved at læreren i størst muligt omfang taler engelsk, men accepterer, at eleverne henvender sig på dansk.“ (s.22)

„Både i dansk og i engelsk skal eleverne udbygge deres bevidsthed om

sprog og sprogbrug... (s.28)

Medvirkende til at udbygge elevernes bevidsthed om sprog og sprogbrug, er også, at de møder eksempler på udtryk, som ikke kan oversættes, f.eks. „tak for mad“. Herved støtter engelsk en mere præcis forståelse af modersmålet og dets anvendelsesmuligheder.“ (s.29)

„Der er områder, hvor elevernes bevidsthed om dansk kan overføres mere eller mindre direkte ... Inden for andre områder kan elevernes erfaringer fra dansk ikke overføres ...“ (s.30)

„På udtaleområdet er der ofte en del automatisk overførsel fra dansk, ... På alle klassetrin vrimler elevsprog med sådanne blandingsformer eller fejl, hvilket er naturligt og forventeligt, da elevsproget kan betragtes som et „intersprog“ eller et „sprog på vej“ ...“ (s.31)

„Ligeledes må [undervisningen] medvirke til at udvikle elevernes tolerance og forståelse af, at levevis i andre lande er forskellig fra deres egen. De må lære at acceptere, forholde sig nysgerrige over for og forstå baggrunde for disse forskelligheder uden den fordømmende og noget selvretfærdige holdning, mange danskere viser over for andre folkeslags kultur og levevis.“ (s.34)

„Det er samtidig naturligt at inddrage og sammenligne med danske traditioner ... Hvis der er tosprogede elever i klassen, inddrages deres traditioner og højtider naturligvis også.“ (s.37)

„Det vil ofte være lettere at etablere kontakt med skoler, der har engelsk som fremmedsprog, end med skoler i engelsktalende lande. På den måde er eleverne også sprogligt stillet mere lige.“ (s.38)

En andetsproglærer er en sproglærer

Når danske elever skal lære fremmedsprog beskrives *vilkår* for undervisningen, sådan som udplukkene fra faghæftet viser. Hvis argumentationen for de tosprogede elevers dansktilegnelse foregik på samme måde som for de danske elevers tilegnelse af fremmedsprog, ville meget være anderledes. Det er grund til at råbe vagt i gevær, når de gode argumenter ikke gælder for visse elevgrupper.

Faghæftet i dansk som andetsprog (nr.19) er bygget op som de andre faghæfter. I faghæftet beskrives vilkår for de tosprogede elevers tilegnelse i dansk. I formålet beskrives *hvorfor* faget/ fagområdet er berettiget. I centrale kundskabs- og færdighedsområder og i læseplanen beskrives *hvad* eleverne skal lære, og i vejledningen gives forslag til *hvordan* undervisningen kan foregå.

Lærere i fremmedsprog møder deres elever på det grundlag. Men lærere, der underviser tosprogede elever, påtager sig ikke altid rollen som sproglærere. Der fokuseres i stedet på forhold, som ikke direkte har med sprogundervisningen i dansk at gøre. Konsulenten for undervisning af tosprogede elever bliver ofte bedt om at komme i lærerforsamlinger for at fortælle om undervisning i dansk som andetsprog. I mødet med lærerne kan det være vanskeligt at fastholde udgangspunktet, fordi der sniger sig forhold ind, der ikke direkte har noget med sproginlæringen i dansk at gøre. Det kan være deltagelse i lejrskoler, blufærdighedsnormer i

forbindelse med idræts- og svømmeundervisning, påklædning, forældrekontakt og lignende. Ved at fokusere på disse områder fritager lærere i dansk som andetsprog sig for rollen som sproglærere, og tillige fastholdes de tosprogede elever i rollen som besværlige elever. Når konsulenten for engelsk er i lærerforsamlinger møder hun dermed alt overvejende sproglærere og ikke „socialrådgivere“.

Lighed mellem fremmed- og andetsprogspædagogik

Johannes Wagner påpeger i sin artikel i dette nummer med rette, at der skal fokuseres stærkere på ligheder end på forskelle i fremmed- og andetsprogspædagogik blandt andet ved at fremhæve de fælles vidensressourcer, som alle sproglærere kan bruge. Der skal ikke herske tvivl om, at tosprogede danske elever i Danmark skal lære at beherske dansk på højt niveau. Men lærerne i dansk som andetsprog skal frigøre sig fra modersmåls-pædagogikken. På samme måde som danske unge godt kan bruge engelsk som et identifikationssprog, så skal tosprogede unge også kunne bruge dansk som et identifikationssprog, men uden at man forlanger at de i alle situationer har dansk som et identifikationssprog. Når danske elevers engelskkundskaber skal vurderes, synes man ikke umiddelbart, at de skal sammenlignes med modersmålstalende engelske elever. Det samme princip bør gælde for tosprogede elever. Undervisningens effektivitet må bedømmes med bag-

grund i, hvad eleverne faktisk har lært sig frem for at sammenligne med en dansk modersmålsnorm.

Når lærere i dansk som andetsprog i højere grad må påtage sig rollen som sproglærere, er det også ensbetydende med forståelse og accept af:

- at de tosprogede elever har ret til at bruge deres modersmål som et instrument i en vidensstilegnelse,
- at modersmålet spiller en rolle i tilegnelse af andetsproget dansk,
- at skrive- og læseindlæring godt kan foregå på modersmålet frem for på dansk,
- at kontakt med forældre, andre familiemedlemmer og venner foregår mest på modersmålet, og
- at modersmålet er tæt forbundet med identitetsudviklingen.

Summa summarum: Termen „andetsprogspædagogik“ kan som Peter Villads Vedel i dette nummer peger på, sætte fokus på de særlige udviklingsbehov og udviklingspotentialer i undervisning i dansk som andetsprog. Fælles i andetsprogs- og fremmedsprogspædagogik er, at lærere skal have fingeren på pulsen, når udviklingsbehov og udviklingspotentialer i undervisningen skal synliggøres.

Litteratur

Faghæfterne: Engelsk (2), Tysk (17), Fransk (18), Dansk som andetsprog (19) og Hverdags-tysk Hverdagsfransk Spansk (31). Kbh: Undervisningsministeriet. Folkeskoleafdelingen, 1995.